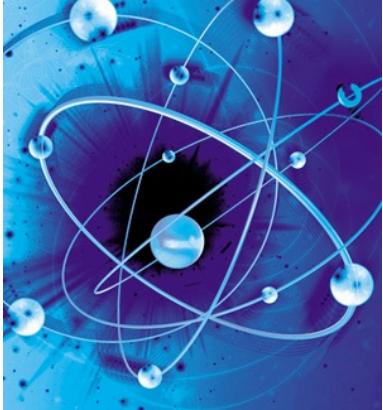

Fizika 1 za matematičare

Željko Skoko

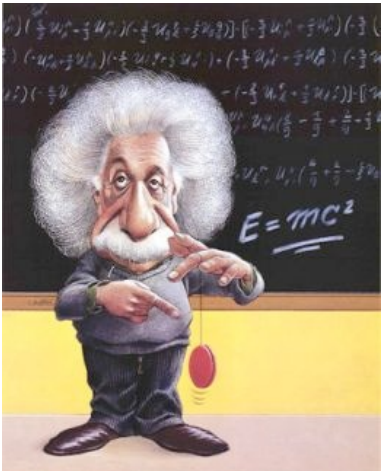
Fizički odsjek, PMF, Zagreb

Predavanja: utorak, 10-12 h, F102

Vježbe: četvrtak, 10-12 h, F102

Bruno Gudac

(bgudac@phy.hr)

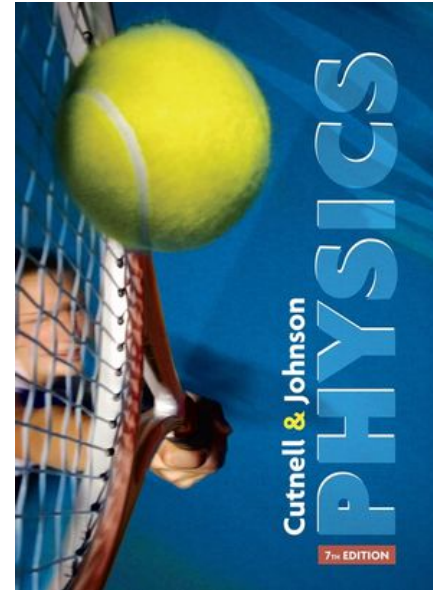
Konzultacije: prema dogovoru

e-mail: zskoko@phy.hr

tel: 4605 813

Fizika 1 za matematičare

Literatura: Cutnell & Johnson:
Physics, 7th Edition

www.phy.hr/~zskoko

- nastavni materijali
- obavijesti
- ispitna pitanja
- termini ispita, rezultati
- itd...

Pravila kolegija

- 2 kolokvija (studeni, siječanj)
- po jedan dodatni termin kolokvija za studente koji nisu položili jedan od kolokvija
- jedan konačni termin za ispravke po završetku nastave
- **uvjet za potpis: položena oba kolokvija!**
- bodovi iz kolokvija = **ocjena pismenog dijela ispita**
- usmeni ispit: informacije i prijava - ISVU

Kako učiti fiziku

-predavanja:

razlučiti što je bitno, razumijevanje fizikalnih fenomena kroz teoriju i pokuse

-vježbe:

savladati osnovne matematičke alate i koncepte kolokviji i domaće zadaće

-preporučeni udžbenik:

utvrđivanje i proširivanje znanja, priprema za ispit

Općenito o fizici

- gr. $\pi\eta\psi\sigma\iota\varsigma$ = **priroda** (prvi poznati spomen – Homerova Odiseja)
- najosnovnija (najbazičnija) znanost, bavi se proučavanjem ponašanja i strukture materije
- **klasična** fizika (gibanje, fluidi, toplina, zvuk, svjetlost, elektricitet i magnetizam) i **moderna** fizika (relativnost, atomska struktura, kondenzirana materija, nuklearna fizika, elementarne čestice, kozmologija i astrofizika)
- usko vezana za matematiku, kemiju, biologiju, tehniku...
- utemeljena je na eksperimentu (opažanju) – potrebna je mašta
Aristotel (384-322 P. K.) – mirovanje je prirodno stanje stvari,
Galileo (1564-1642) – jednoliko pravocrtno gibanje je jednako prirodno
- sustavno eksperimentalno istraživanje – **model** → **teorija**
- teorija (fizikalni zakoni) – vrlo često pojednostavljena realne situacije
- **aproksimacije!**
- mogućnost predviđanja ponašanja prirode u nekoj situaciji na temelju eksperimentalnih podataka dobivenih u drugoj situaciji

Povijest fizike

- stari Grci: Arhimed, Demokrit, Ptolomej...
- Arapi: važnost eksperimenta, optika, astronomija...
- Galileo Galilej (1564-1642)
- Isaac Newton (1643-1727)
- Michael Faraday (1791-1867), James Clerk Maxwell (1831-1879)
- Nikola Tesla (1856-1943)
- 1905 kvantna fizika: M. Planck, N. Bohr, W. Schroedinger, W. Heisenberg, P. A. M. Dirac
- nuklearna fizika: M. Curie, E. Rutherford
- Albert Einstein (1879-1955)
- Richard Feynman (1918-1988)
- ...

SI – jedinice

Système International d'unités

- dužina: metar – m
  - vrijeme: sekunda – s
  - masa: kilogram – kg
  - električna struja: amper – A
  - termodinamička temperatura: kelvin – K
  - količina tvari: mol – mol
  - intenzitet svjetlosti: kandela – cd
-
- sve ostale jedinice izvode se iz ovih 7!
  - vrlo važno je znati preračunavati među različitim sustavima!
(npr. 1 in = 2.54 cm)

Znanstveni zapis

u fizici se koristi zapis preko potencija od 10

10^{-15} – femto (f)	10^1 – deka (da)
10^{-12} – piko (p)	10^2 – hekta (ha)
10^{-9} – nano (n)	10^3 – kilo (k)
10^{-6} – mikro (μ)	10^6 – mega (M)
10^{-3} – mili (m)	10^9 – giga (G)
10^{-2} – centi (c)	10^{12} – tera (T)
10^{-1} – deci (d)	10^{15} – peta (P)

preciznost kojom se neka veličina zapisuje ovisi o njenoj izmjerenoj grešci

(fizika je eksperimentalna znanost)

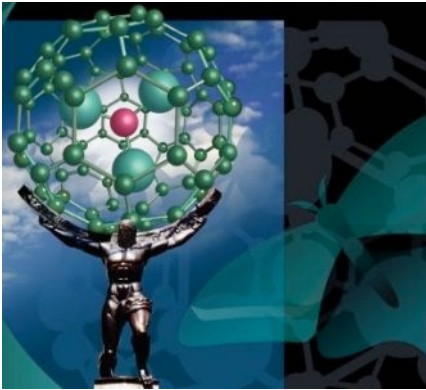
npr. masa elektrona je $9.10938215(45) \times 10^{-31}$ kg

Redovi veličina

- 10^{-18} m – gornja granica veličine kvarka i elektrona
- 3×10^{52} kg – masa vidljivog Svemira
- 10^{-9} m/s – prosječna relativna brzina kretanja kontinenata
- 3×10^8 m/s – brzina svjetlosti u vakuumu
- 0 K – apsolutna nula
- 1.36×10^7 K – temperatura u središtu Sunca
- 3×10^{-31} J – najniža izmjerena kinetička energija molekula
- 10^{70} J – energijski ekvivalent mase vidljivog svemira

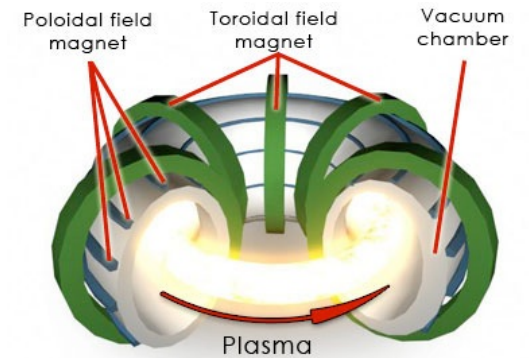
Moderna fizika

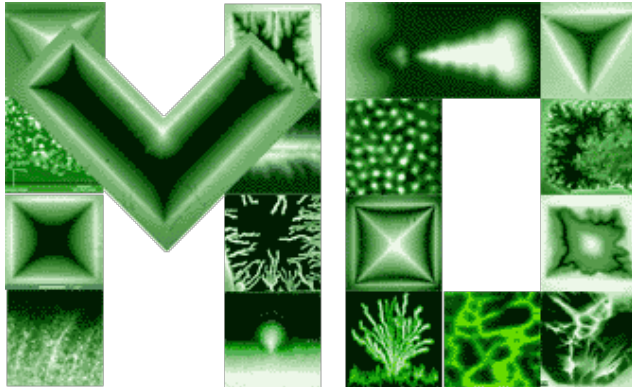
nanomaterijali

ISS – international space station

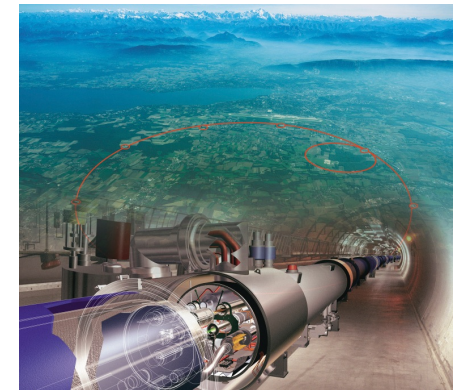
fusijski reaktor

novi supravodiči

Hubbleov teleskop

large hadron collider CERN

Trenutno najviša $T_c = 138 \text{ K} (-135^\circ\text{C})!$

[nature.com](#) > [Journal home](#) > [Table of Contents](#)

News and Views

Nature **453**, 1000-1001 (19 June 2008) | doi:10.1038/4531000a; Published online 18 June 2008

Superconductivity: Prospecting for an iron age

Paul M. Grant¹

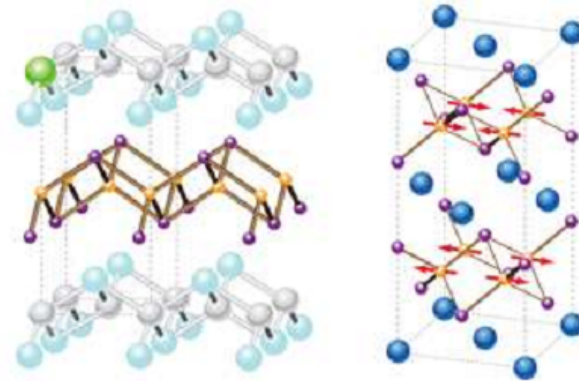
Different material options for high-temperature superconductivity— conduction of electricity with little or no resistance at 'practical' temperatures — have arrived. Iron compounds are the latest thing.

▲ Top

High-temperature superconductivity is back in the public eye, and with a bang. But as ever with this topic, we must first journey back to 1986 and 1987, and to Georg Bednorz and Alex Müller¹, and Paul Chu and his colleagues².

www.nature.com

High-temperature superconductivity in the iron pnictides

Hubbleov teleskop

- u orbiti od 1990. godine
- nakon početnih problema senzacionalni rezultati
- ogromna uloga u popularizaciji znanosti
- cijena: oko 50 M\$
- visina orbite: 559 km (niska)
- u posljednjih 10-ak godina u Svemir je poslano više desetaka teleskopa koji mjere u različitim energijskim područjima

LHC – large hadron collider

Blizu Ženeve, ispod Francusko-Švicarske granice

Veličina

- opseg 27 km
- LEP tunel 175 m ispod zemlje
- brzina protona pri sudaru je $0.999\,999\,991\,c$
- $60\,\mu\text{s}$ za jedan krug

Sudari hadrona

- uglavnom protona
- ali i teških elemenata; Pb, Au

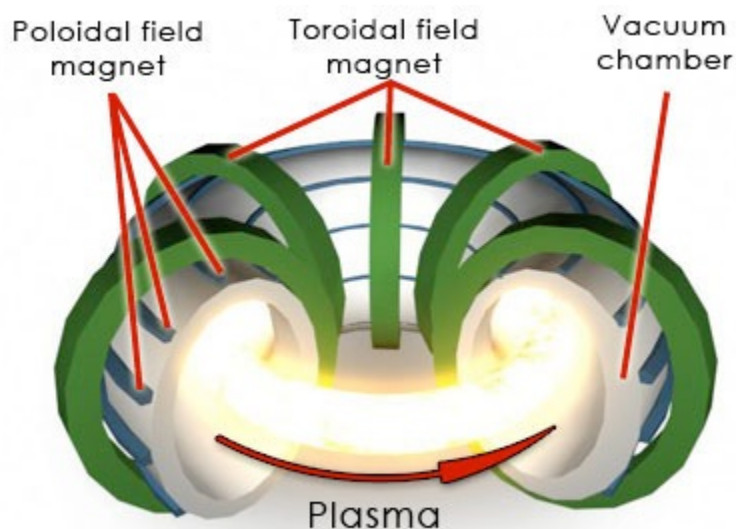
Sudarač

- ~ 7 puta veće energije
- ~ 100 puta većeg intenziteta snopa u odnosu na prethodnika (TEVATRON)

Proton – proton 14 TeV

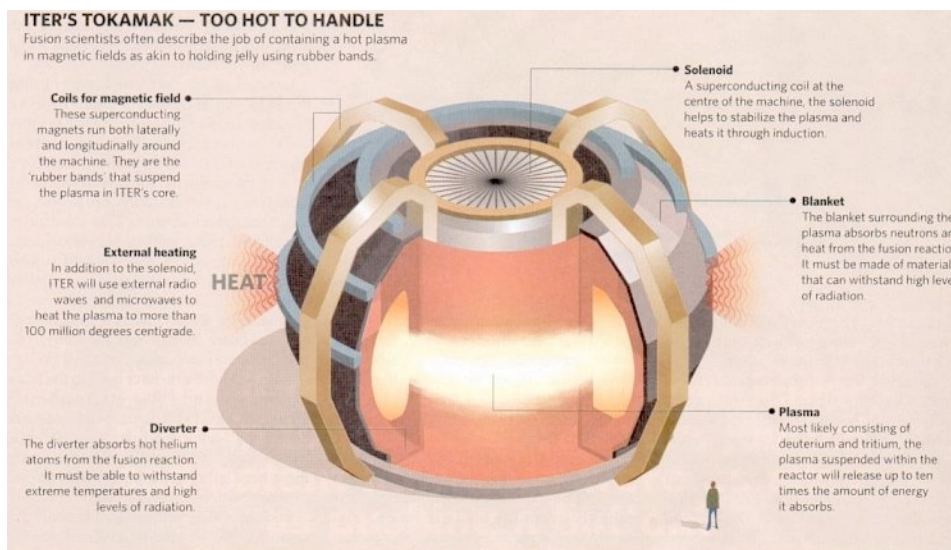
ITER

od eng. International Thermonuclear Experimental Reactor

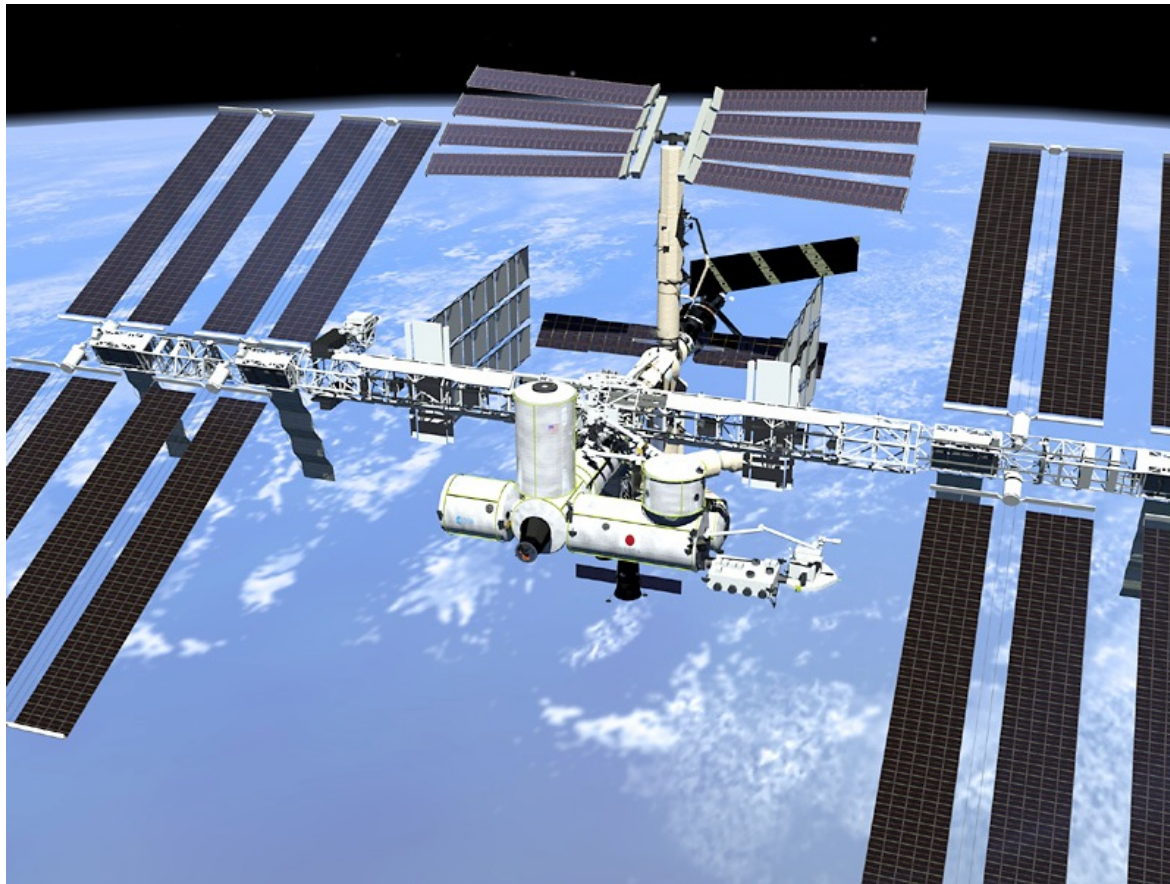

© 2005 HowStuffWorks

- posljednji korak prema komercijalnom fusijskom reaktoru?
- planirani proračun: oko 20 mld. \$
- lokacija gradnje: Cadarache (Francuska)

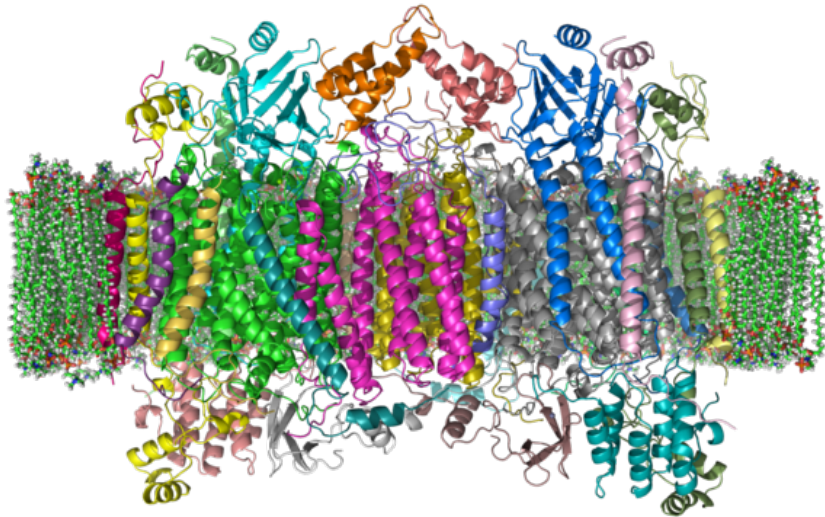

ISS – International Space Station

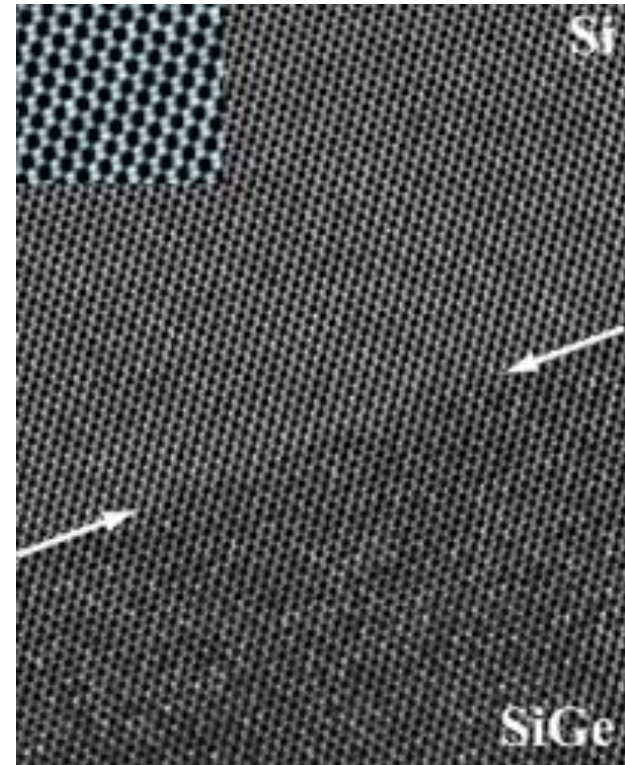

- lansirana 1998 godine
- masa 278 tona (ciljana 428 tona)
- orbita 330-340 km, period 91.3 min
- proračun ???

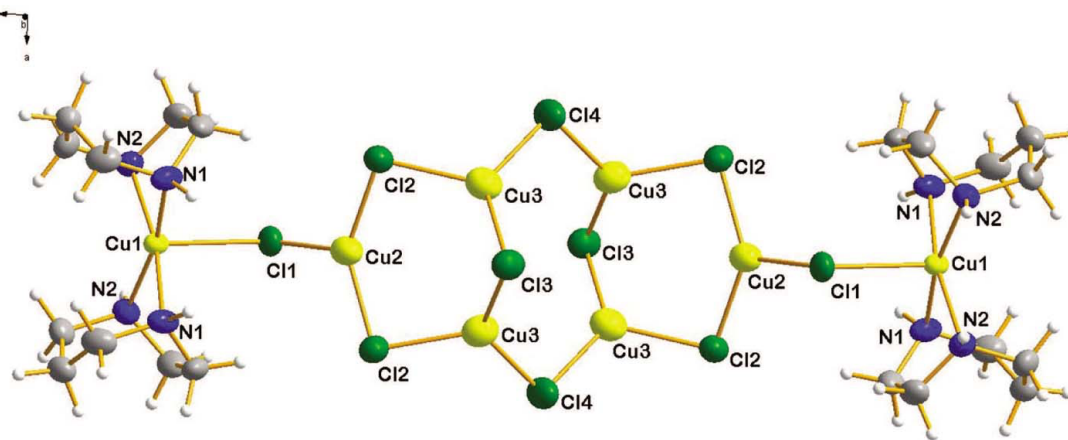
Kristalografija - rješavanje struktura novih materijala

Struktura proteina

Visokorazlučiva
elektronska mikroskopija

Kristalna struktura

Matematički alati i koncepti

Što je potrebno savladati?

- trigonometriju
- Kartezijev koordinatni sustav
- vektore (komponente, zbrajanje, vektorski i skalarni produkt)
- pojam funkcije jedne ili više varijabli i prikaz u koordinatnom sustavu
- infinitezimalni račun (derivacija i integrali)
- diferencijalne jednačbe

Što nam treba?

- kalkulator
- logaritamske tablice, Bronstein ili neki drugi matematički priručnik

Rješavanje fizikalnih problema

Konceptualni problemi – predavanja

Zadaci – vježbe

Što treba okvirno naučiti:

- redove veličina i dozvoljene vrijednosti pojedinih fizikalnih varijabli

Treba paziti - da li je rješenje fizikalno?

- dimenziona analiza rješenja
- mjerne jedinice!

Dimenziona analiza

- tehnika kojom provjeravamo ispravnost neke formule (ili ju čak izvodimo!)
- princip: lijevu i desnu stranu svesti na temeljne mjerne jedinice; na obje strane moramo dobiti jednaku dimenziju!

Primjer 1: $s = \frac{1}{2} a \cdot t^2$?

- s (put) se mjeri u metrima (m)
- a (akceleracija) se mjeri u m/s^2
- t (vrijeme) se mjeri u sekundama (s)
- desna strana – $(\text{m/s}^2) \cdot \text{s}^2 = \text{m}$ (što imamo i na lijevoj strani)
→ formula je ispravna!

Trigonometrijske funkcije

$$\sin(x)$$

$$\cos(x)$$

$$\tan(x) = \sin(x)/\cos(x)$$

Pravokutni trokut

$$\sin(\theta) = a/c$$

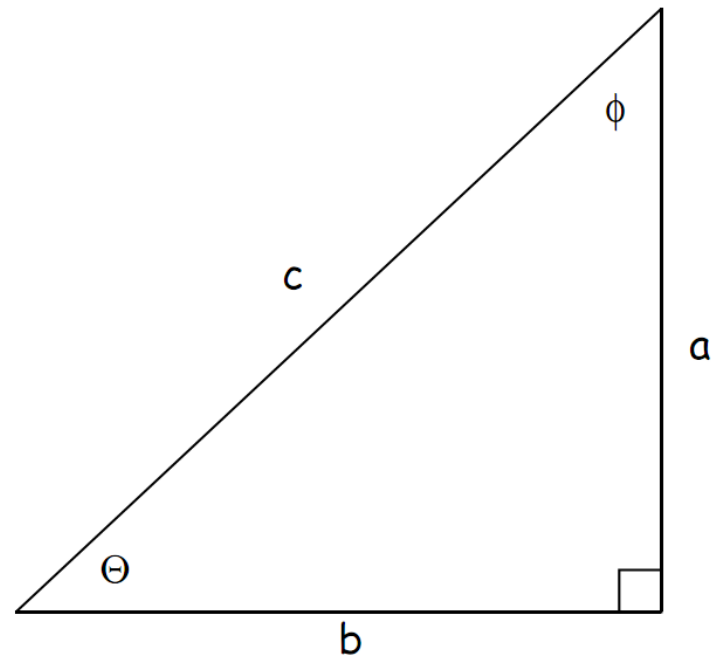
$$\cos(\theta) = b/c$$

$$c^2 = a^2 + b^2$$

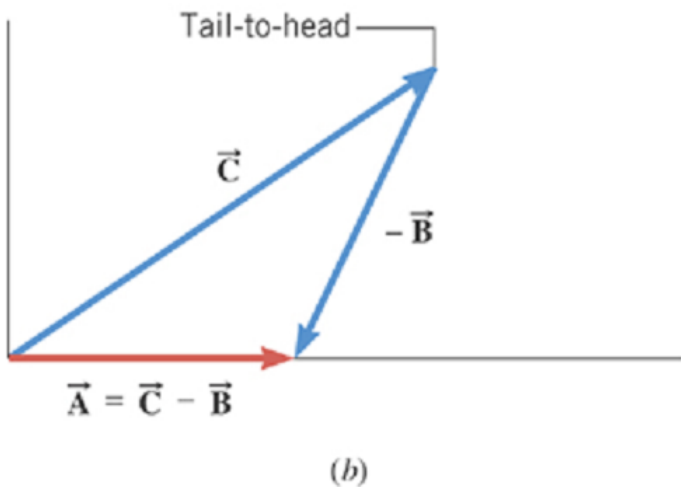
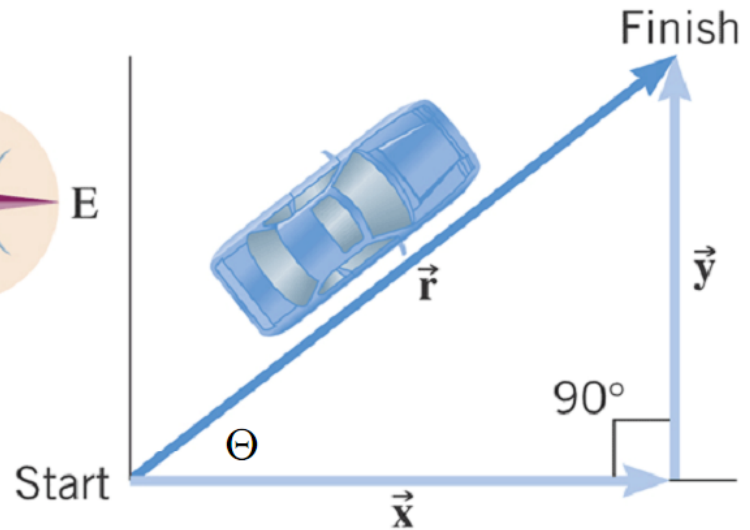
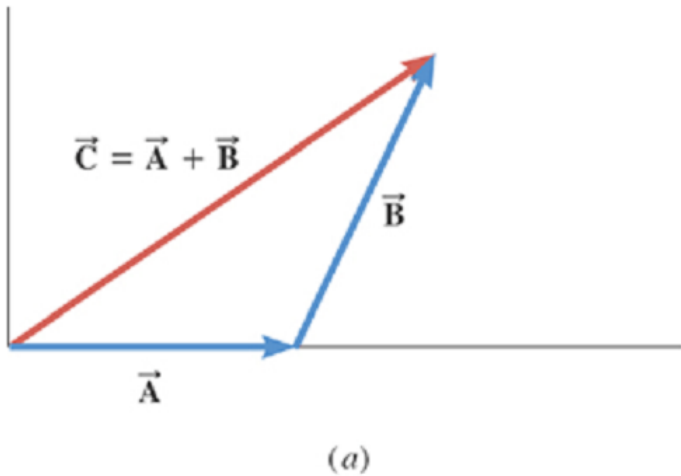
$$\sin^2(\theta) + \cos^2(\theta) = 1$$

$$\theta + \varphi + 90^\circ = 180$$

radijan je SI jedinica
 2π radijana = 360°

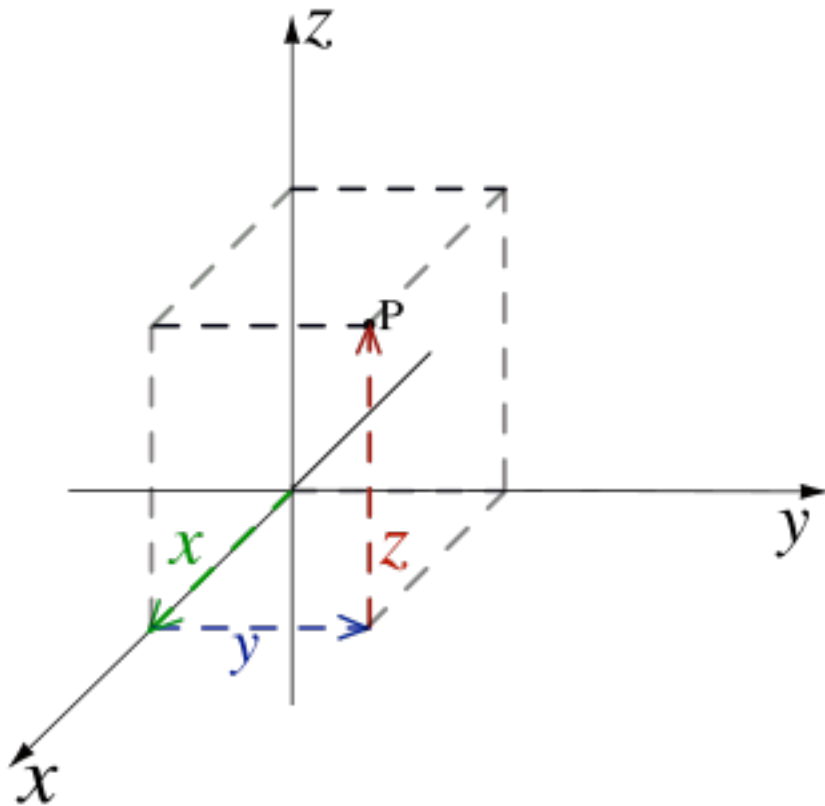

Vektori

- zbrajanje vektora
  - oduzimanje vektora
  - rastavljanje vektora na komponente
- $$x = r \cdot \cos(\theta)$$
- $$y = r \cdot \sin(\theta)$$

Koordinatni sustavi

- 1 dim. – x
- 2 dim. – x, y
- 3 dim. – x, y, z

Kartezijev (pravokutni) koordinatni sustav

Koriste se također **sferni** i **cilindrični** koordinatni sustavi.